

Ковтун І.,
здобувачка II (магістерського) рівня освіти
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир

Науковий керівник: Павліченко І.,
старший викл. кафедри права і правоохоронної діяльності

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ. АНАЛІЗ ЗМІН У СУДОВІЙ СИСТЕМІ ТА ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ ПІД ЧАС ДІЇ ОСОБЛИВОГО ПРАВОВОГО РЕЖИМУ

Забезпечення права на справедливий суд в умовах воєнного стану стало одним із ключових викликів для судової системи України. Внаслідок повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації судова система зіткнулася з масштабними організаційними, матеріально-технічними та процесуальними труднощами, які потребують оперативного вирішення для дотримання міжнародних стандартів правосуддя.

Суттєвою проблемою залишається порушення розумних строків судового розгляду справ, зумовлене як кадровим дефіцитом суддів, так і організаційними труднощами, пов'язаними зі зміною територіальної підсудності судів у зонах бойових дій. Брак суддів, спричинений незавершеним формуванням Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС) та непрацюючою Вищою радою правосуддя (ВРП), значно обмежує можливості системи правосуддя [3, с. 75-80]. Невизначеність у кадрових питаннях, включаючи незавершені конкурси на заміщення посад суддів, продовжує негативно впливати на ефективність судової системи.

Одним із головних викликів є забезпечення незалежності судової гілки влади в умовах воєнного стану [1, с. 82]. Відсутність дієвих механізмів дисциплінарної відповідальності суддів через фактичну бездіяльність ВРП спричиняє безкарність суддів за можливі процесуальні порушення. Це знижує довіру громадян до судової системи та ставить під сумнів її спроможність забезпечувати справедливий судовий розгляд.

Матеріально-технічні проблеми також стали значною перешкодою в реалізації права на доступ до правосуддя. Через недостатнє фінансування суди стикаються з обмеженнями у відправленні поштової кореспонденції, а значна частина приміщень судів була пошкоджена або зруйнована внаслідок бойових дій. Попри це, більшість судів на звільнених територіях оперативно відновили свою роботу, що демонструє високий рівень адаптації судової системи до екстремальних умов. Особливу увагу слід приділити проблемам доступу до судових рішень [2, с. 430]. Обмеження доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень (ЄДРСР) у перші місяці війни вплинуло на прозорість судових процесів. Хоча доступ до реєстру частково відновлено, досі спостерігаються випадки затримок в оприлюдненні судових рішень, що перешкоджає громадському контролю за діяльністю судів.

У 2022 році Верховною Радою України були здійснені спроби вирішити проблему надмірної тривалості судових проваджень шляхом внесення відповідних законодавчих змін. Однак відсутність реальних механізмів імплементації цих змін не дозволила досягти помітного прогресу. Так само залишається невирішеною проблема достатнього фінансування судової системи, що впливає на належне функціонування судів [5].

Одним із перспективних шляхів подолання викликів є відновлення повноважень та функціонування ВРП і ВККС, які відповідають за кадрове забезпечення судової системи та розгляд дисциплінарних проваджень [4, с. 123-126]. Ухвалення чітких процедурних норм щодо зміни територіальної підсудності справ також сприятиме уникненню втрати судових матеріалів та дотриманню процесуальних прав громадян.

Попри численні виклики, судова система України демонструє стійкість і прагнення адаптуватися до нових реалій. Реалізація права на справедливий суд в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення нормативно-правової бази, вирішення кадрових питань та забезпечення належного фінансування судів. Лише таким чином можливо забезпечити ефективність судової системи та дотримання міжнародних стандартів правосуддя в умовах особливого правового режиму.

Список використаних джерел:

1. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. 82 с.
2. Завтур В.А. Деякі питання реалізації права на справедливий суд у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 429-433.
3. Наливайко Л. Конституційне право на справедливий суд в умовах воєнного стану. Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 2. С. 75-80.
4. Невесенко А.В. Реалізація права на справедливий судовий розгляд в Україні в умовах воєнного стану. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали науково-практичної конференції (Суми, 2022). Суми: СумДУ, 2022. С. 123-126.
5. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Щорічна доповідь за 2022 рік. Офіційний сайт Омбудсмена України. URL: <https://ombudsman.gov.ua>.